

dolazak iz htionskog sveta (IV)

bojan jovanović

KUVADA

U ovu vrstu rituала uslovno bismo mogli ubrojiti i karakteristično ponašanje supruga koji je imitacijom porodaja i određenim postupcima u postporodajnom periodu na svojevrstan način participirao u dolasku na svet novog člana porodične zajednice. U dosadašnjoj literaturi, ovaj običaj – kuvada, rasprostranjen inače u tradiciji mogih naroda i etničkih zajednica sveta, tumačen je vrlo različito: od simboličkog isticanja očinstva, zaštite porodilje i deteta od zlih sila i demona do manifestovanja magijske nečistoće. S obzirom na to da su izvesni relikti ovog rituала izraženi u suprugovom produženom ležanju i vezivanju za postelju, zabeleženi i u tradiciji srpskog naroda postavlja se i pitanje njegovog odgovarajućeg razumevanja u kontekstu agregacijske faze obrada prelaza. Preuzimajući odredene elemente uloge žene, porodilje u postporodajnom periodu, suprug je simbolički negirao postojeću razliku između ubočajenih polnih uloga. Ovim ponašanjem negiran je princip društvene strukture, poštovanja ubočajenog reda, i socijalne hijerarhije, a do izražaja je dolazio princip zajedništva, jedinstva i jednakosti svojstven coomunitasu. Negiranje ranga i ujednačavanje znači i uspostavljanje mističkog jedinstva između do tada različitog u čijem kontekstu magijska komponenta ovog postupka daje kuvadi smisao paralelnog rituала u odnosu na stvarnost primarnog sadržaja i stvarnih postupaka vezanih za postporodajni period. Ritualom kuvade se najpre dovode u vezu i izjednačavaju dva različita prirodna principa muškog i ženskog, a sa njima se poistovećuju uloge muškarca i žene u datom socijalnom kontekstu. Ovo izjednačavanje početnih uloga roditelja deteta, odnosno poistovećivanje muškarčeve sa ženinom ulogom, odvija se u karakterističnoj marginalnoj fazi prelaza iz jednog stanja ili statusa u drugo. Budući da je rođenjem novog člana zajednice stvorena i nova socijalna situacija, s toga je i potrebno izvršiti njenu redefiniciju i novo strukturiranje porodičnih relacija. Ovo prestrukturiranje se vrši na planu usložnjavaња porodičnih uloga i diferencijacije u vertikalnoj liniji, pa je zato i svaki naredni porodaj samo povod za ponavljanje ovog rituала kao načina sada već utvrđenih uloga i socijalnih odnosa između novorodenog člana i njegovih roditelja. Naime, iako su prilikom rođenja prvi deteta već struktuirani socijalni odnosi u vertikalnoj hijerarhiji, liminalna obredna faza prelaza izražena u principu communitasa ritualno je relevantna za roditelje i prilikom svakog sledećeg rođenja novog člana zajednice. Roditelji su prirodni, biološki, ali i socijalni generatori tih novih porodičnih odnosa između dotadašnjih i novih članova. Negirajući svoju ubočajenu socijalnu ulogu, radi magijskog imitiranja prirodne ženske uloge, muškarac se simbolički poistovećuje sa ženskim principom u cilju participiranja u detotovom rođenju i njegovom prihvatanju. Prolazno suspendovanje dotadašnjih muškarčevih prerogativa i isticanja onih drugih, ženskih proistiće, zapravo, iz simboličkog negiranja postojećih, važećih društvenih principa radi njihove nove socijalne afirmacije. U tom smislu muškarac u kuvadi kao paralelnom ritualu preuzima žensku ulogu da bi je u onom kratkom obrednom intervalu marginalnosti potencirao i pridao joj imaginaran značaj neuporedivo viši od onog koji ima u društvenoj realnosti. Naravno, magijsko preokretanje njegove uloge karakteristično je samo za ovaj kratak vremenski period nakon koga opet počinju da važe zakoni strukture. Međutim, upravo posle ovog rituала muškarčev status postaje još izraženiji kako u ulozi supruga, tako i u novoj ulozi oca novorodenog deteta.

U periodu do 40 dana od rođenja deteta vršen je, dakle, čitav niz ritualnih postupaka u cilju njegovog postupnog uvođenja u realnost ubočajenog, profanog života. Budući da je istekom ovog perioda prestajala i neizvesnost marginalne obredne faze, posebnim ritualom se nastojao obeležiti trenutak konačnog prihvatanja ritualnog subjekta od strane šire zajednice. U tom smislu su se posle šeste nedelje, ili nakon 40 dana, na tzv. »Velike babine« ili »drugu povojnicu« pozivali žene iz susedstva (povojničarke) rodaci i kum na svećani ručak. Gosti su donosili prehranbene, odevne i novčane darove namenjene porodilji i detetu, a kao uzdarje primali ono što im je domaćica pripremila, u vidu hrane i nekih odevnih ili ukrasnih predmeta. Izvršena razmena poklona ukazuje na mogućnost obostrane komunikacije između dotadašnjih ritualnih subjekata i članova njihove zajednice, koji ovim putem prihvataju majku i dete u njihovom novom i definisanom statusu. Nakon ovog rituала dete je već steklo imunitet od uticaja zlih sila koje su mu naročito do tada pretile i prvim izlaskom iz kuće, odnosno prvom posetom društveno je konačno i potvrđivan njegov status novog člana zajednice.

JAVNO I TAJNO IME

Jedan od važnijih momenata ovog rituала, vezanog, inače, i za instituciju kumstva je i davanje imena novorodenom detetu. Po svojim osnovnim karakteristikama kumstvo spada u instituciju paganske kulture kome je hrišćanstvo dalo posebno obeležje. I pored svog hristijanizovanog oblika, ova institucija je zadржala dominantni paganski sadržaj,

izašen u odnosu prema imenu i verovanjima vezanim za ime kojese daje detetu. Znajući koje ime treba dati detetu, kum, prema Čajkanoviću, ima u domaćem kultu ulogu maga. Prilikom ovog rituала, kum je detetu obavezno darivao i kapu koja je imala funkciju zaštite od negativnih uticaja, predstavljajući istovremeno i simbolički čovekov supstitut, ali i poistovećivanje sa samom institucijom kumstva. Na osnovu ovih analogija, magijska akcija bacanja kape značila je istovremeno i poništanje kumstva. Odnos prema kumstvu prožet je, dakle, onim paganskim, magijskim duhom koji je davao za pravo raskida dotadašnjih relacija između kumova. Kumstvo se, naime, najčešće raskida zbog pre-vremenog umiranja i »nedržanja dece«, pa je zato, često i u slučaju prolaznika, traženo neko drugo, novo lice za kuma novorođenčetu. Ovakva promena svojstvena je paginskom odnosu prema dotadašnjim magijsko-religijskim predstavama i institucijama koje u određenom trenutku nisu davale odgovarajuće željene efekte, pa su kao takve gubile razlog daljeg postojanja i jednostavno zamjenjivane nekim drugim sadržajima. Potreba za komunikacijom izvan dotadašnjeg kruga uspostavljenih veza, kako u slučaju sklapanja braka, tako i u slučaju novog kumstva postaje utolikо izraženija, ukoliko je vitalnost zajednice u kontekstu dotadašnjih relacija razmena dovedena u pitanje. Paginski, magijsko-religijski odnos kako prema instituciji kumstva, tako i prema samom imenu dolazi do posebnog izražaja u slučaju nedržanja dece ili smrti prvog deteta. Zato se sledećem detetu daje ime izražene magijsko-etiološke crte: Živan, Živana, Živadin, Živadinka, Živko, Živka itd. Davanje ovih imena temelji se na verovanju u neposrednu povezanost imena i označenih svojstava stvari i bića, koja implicira i mogućnost magijskog delovanja u smeru proizvodnje željenog učinka samim imenom imenovanja. Upotreboom ovih imena u ravnim magijskim prakse se nastoji osigurati povoljan ishod, odnosno dete održati u životu. Naravno, u kontekstu verbalne magije i verovanja u povezanost imena sa samom suštinom bića, znati nečije ime znači i mogućnost vršenja magijskog uticaja. Radi zaštite od mogućih nepovoljnih uticaja u narodu je osim krštenog, imena, postojala i institucija nadimka kao njegova imenska supstitucija. Uzakjujući na apotropejski karakter nadimka, kao svojevrsne »imena od uroka«, Čajkanović je istakao osnovne magijsko-religijske motive njihovog održavanja u narodnom životu. Institucija nadimka postoji prvenstveno radi skrivanja krštenog, pravog imena. Vezano za suštinu i autentičnost svakog pojedinca, kršteno ime je, upravo zbog mogućnosti zloupotrebe izvan ubočajene, svakodnevne upotrebe. U svakodnevnom životu pojedinci se, dakle, zovu i nazivaju sasvim drugim i drugačijim imenima od onih koje su dobili krštenjem, odnosno ritualom njihovog konačnog uvođenja u svet živih članova svoje zajednice. Dobijanjem krštenog imena dete je postalo punopravni član zajednice koga će u ubočajenom, svakodnevnom životu, kao i ostale, nazivati nadimkom.

Rituali kojima se završava četrdesetodnevni period ritualne nečistoće deteta relevantni su i za čin porodiljne reagregacije. Iako je, kao što je već pomenuto, prvenstveno iz određenih ekonomskih razloga žena i znatno ranije uključivana u porodični život, ona je tek nakon 40 dana, odnosno šest nedelja, koliko je, u stvari, i bilo potrebno za njenu postporodajnu adaptaciju i prestanak krvarenja, postajala ritualno čista i sposobna za ubočajenu komunikaciju sa licima iz šire društvene zajednice. Mogućnost odlaska u posetu i razmenjivanja poklona ukazuje na okončan period nečistoće ritualnih subjekata konačno prihvaćenih shodno svom statusu od strane čitavog društva.

TREĆA RADOST

Navedenim ritualima se praktično okončava krizni period liminalne obredne faze i kroz potvrđeni status rituali subjekti se smatraju uvedenim u ubočajeni život zajednice. Međutim, svi agregacijski rituali se ne završavaju u navedenom četrdesetodnevnom periodu. Citava ovu obrednu jedinicu vezana za dolazak na svet novog člana zajednice završava se, u stvari, ritualnom strižbom koja se vršila u okviru institucije kumstva. Ovaj ritual je smatrana jedinom od najsvetijih životnih trenutaka i nakon »treće noći« i »kravaja«, »strižba« je bila, kako se ističe u Vranjskom Pomoravlju, treća radost u detetovom životu. Strižba je prvo šišanje deteta koje ima ritualan karakter i obično se vrši u vreme većeg praznika ili nedelje kada dete puni neparni prvu, treću ili petu godinu. Budući da je ovo unapred organizovana svečanost, glavni akter ritualne akcije – kum se i posebno poziva bukljom vina i pogačom. Ritual se sastoji u tom što u vreme svečanog ručka priredenog tim povodom, kum ostrije detetu malo kose sa svih strana glave. Kosa se stavlja u maramu, i zatim kum daruje dete kapom ili nekim odevnim predmetom. Nakon završenih ritualnih radnji nastavlja se sa ručkom. Ukoliko kum istog dana u jednoj kući ostrije dva deteta, onda se zbog parnog broja ovaj postupak vrši i nad nekom životinjom (petlom, kokoši, prasetom). Zbog poznatog tradičiskog značenja simbola broja dva, vezanog za latentnu pretnju, kobnu propast i vezivanja za htionski svet, ovim činom se narušava njegova parnost i preteća negativna konotacija dobija novim brojem potrebljano povoljno i pozitivno značenje. Ošišana kosa se prikuplja, slepljuje voskom i čuva do deset godina, a zatim iznosi i stavlja u ruže. Odvojivši malo od ovog voska, majka sutradan nakon šišanja zapepi njime pramičak kose na detetovoj slepočinici. Deset do petnaest dana ili nešto više posle ovog prvog ritualnog obavlja se i ubočajeno šišanje deteta. Pokušajima tumačenjima ovog rituala, šišanje kose se dovdilo u vezu sa žrtvovanjem bilo da je reč o izvesnom reliktu ili aktuelnoj žrtvi namenjenoj precima prilikom uvođenja u njihov kult, mada nije zasnovanija ni teza po kojoj se ovim činom vrši magijski podstrek za rast kose. Polazeći od toga da je kosa prvenstveno deo fizičkog integratora svakog pojedinca koji počinje da participira u životu zajednice, njen prvo sećanje izražava ne samo neophodnu intervenciju nad njenim prirodnim rastom, već način uspostavljanja kontrole nad detetovim budućim razvojem kao uslovu njegove socijalizacije. Sećanje kose, dakle, ima prevashodno inicijacijsku vrednost u trenutku uvođenja pojedinca

u zajednicu koja ovim ritualom simbolički izražava svoj mehanizam represije kao pretpostavke kulturnog saobražavanja pojedinca važećim načelima, tradicijskog života. Iskazujući moć svog represivnog mehanizma kultura pod svoje okrilje stavlja pojedinca koji će morati da se i ubuduće poviňuje njenim pravilima. U tom smislu se i posebna ritualna uloga poverava kumu kao predstavniku zajednice, ali i kao veštačkom srodniku koji oličava mogućnost institucije kulture u produkciji jedne posebne vrste srodstva. Žasnovana na dominantnim magijsko-religijskim načelima veštačko srodstvo institucije umstva je poluga kojom repressivni sistem kulture dokazuje legitimitet tradicijskog obrazca uvođenja pojedinca u socijalnu zajednicu. Zato ovim agregacijskim ritualom započinje saobražavanje pojedinca važećim tradicijskim pravilima i sistemu vrednosti u profanoj realnosti u kojoj će se dalje i odvijati njegov budući život.

tamo где su dvojica otišla svome ocu

Žena koja se menja je sama rođena na čudesan način u podnožju planine *Gobernador Knob* (amer. savezna država New Mexico), gde se četiri dana zadržao taman oblak. Bog koji govori, dobroćudni deda panteona, popeo se da vidi šta je tamo, kružeci dok se peo, i kad je došao do mesta na kome je oblak počivao, našao je dugu i tihu kišu kako pada. Čuvši dečinji plać, pogledao je i na krevetu od cveća video malu devojčicu. Ona je rođena od Tame. Zora joj je bila otac. Bog ju je poneo Prvom Čoveku i Prvoj Ženi koji su živeli u podnožju *Planine Oko Koje Se Kretalo* (Mountain Around Which Moving Wwas Done), i oni su je hraniли polenom od sunčevih zraka, polenom od oblača, polenom biljaka i sokom cveća.

Kad je odrasla, jednog dana se osetila usamnjeno i, odlutavši iz hogana, sela je i igrala se svojom kosom na suncu. Legla je i zaspala, a kad se probudila, osetila se umornom znojavom. Videla je tragove sa istoka koji su vodili do nje i od nje. Nadala se da nisu pripadali Velikom Divu, jer je videla kako divovi odnose devojke.

Kroz dva dana znala je da će roditi dete, i posle još dva rodila je dečaka. Malo je plakala, ne znajući šta da radi sa njim, onda ga je umotala u parče lišća, ponela ga u hogan, i iskopala rupu u sredini poda, odmah do vrata. Drugu rupu je iskopala, ukoso, na dnu prve, obložila je mekom travom, i stavila bebu unutra tako da je niko ne može videti. Onda je otišla da se opere do bare gde je voda kapala. Kapnula je na njene noge i telo, i ponovo je kroz dva dana znala da će roditi dete, i iskopala je još jednu rupu na dnu prve, jer se plašila sova i škanja, monstruma i divova.

Sa četiri dana dečaci su prohodali. Upozorila ih je da ne idu daleko i napravila za njih male lukove i strele, sa kojima su se igrali oko hogana. Kada su napunili dvanaest godina, nestali su kod litice okreplene istoku, stali na oblik, a odatile na dugu. Išli su Suncu, svom ocu, po oružje sa kojim će ubiti monstrume kojih se njihova majka toliko plašila.

Duga je odnela blizance na jug, gde su naišli na beli pesak i čuvare te četvrtine sveta, *Dečaka Peščane Dine*. Sa svojim dugim rukama, on bi uhvatio ljude i gurnuo njihove glave u pesak: »Ne možete proći ovuda!«, rekao je blizancima, posežući ka njima. Ali stojeći na dva mlaza vode, oni su pevali pesme u njegovu čast, i pošto mu niko ranije ništa slično nije učinio, bio je zadovoljan i pustio ih da prodi. Na ostalim četvrtinama zadovoljili su čuvare na sličan način, i Duga ih je nosila dalje.

Sada su bili iza granice poznatog sveta, u području gde smrt vodi ponovnom rođenju, i tamo ugledaše staricu sa zavežljajem na rame, kako hita ka zapadu. Njeno ime je bilo *Sta-*

Proces prihvatanja i uključenja deteta u profani, uobičajeni život zajednice odvija se, dakle, postepeno kroz čitav niz ritualnih radnji. *Kupanje, zadojavanje, donošenje povojnica, bdenje o trećoj noći, kuvala, davanje imena i strižba* ukazuju na ritualni proces aggregacije koji implicira prirodno-biološki, socijalni i kulturni aspekt prihvatanja novorođenog člana zajednice. Svaki od navedenih rituala na svoj način doprinosi ukidanju neodređenosti karakteristične za period od detetovanog rođenja do njegovog konačnog uvođenja u društvo i potpunog definisanja njegovog socijalnog položaja. U tom smislu je dolazak na svet samo povod organizovanju obrednog procesa koji će novorođenom detetu obezbediti status punopravnog člana kolektiva. Završetak ovih ritualnih radnji označava ujedno i trenutak vraćanja kolektiva u uobičajeno, normalno socijalno stanje kojim na najbolji način potvrđuje mogućnost njegovog životnog kontinuiteta.

Ovaj Navaho mit je još jedna varijacija motiva o božanskim blizancima, karakterističnog za sva predanja američkih Indijanaca. Zanimljivo je da se u stvari radi o istim junacima koji su prisutni i u apačkom predanju (cf. Polja br. 336), s tim što ova verzija priče očigledno ima više ritualnu ulogu; tj. radi se o mitu koji se doslovno izvodi (osim svetih crteža na pesku, u izvođenje se uključuju i »impersonatori« božanstava), tako da su neki elementi vrlo naglašeni (lukavstvo, domišljatost), a drugi gotovo ignorisani (kao npr. erotika simbolika, vrlo prisutna u apačkoj verziji); važno je napomenuti da braća pobeduju ne zato što su jača ili što zastupaju »sile dobra«, već zato što su spretnija i lukačija (ako hoćete, i podmuklja) od svojih suparnika. Mit je ovde izložen prema verziji koju je 1942. ispričao Jeff King (1862/70 – 1964), pevač svetih pesama, izviđač američke vojske od 1880 do 1910, i jedan od predstnika Navaho naroda koji je sahranjen na američkom vojnom groblju u Arlingtonu uz najviše državne pocasti.

A. B.

rost. »Šta vi ljudi radite ovde?«, pitala je. »Mi smo na putu ka našem ocu, Suncu«, odgovorila. »Umrećete pre nego što stignete tamo«, opomenula ih je. »Ali samo nastavite, sine moj i unuče. Samo ne stajte na moju stazu. Idite levo od nje.« Oni su produžili, ali su zaboravili na njeno upozorenje i, idući njenom stazom, osećali su se teškim, onda se pogneši; koraci im postadože kraći; uzeš štapove a ipak ne mogoće da hodaju. Seli su na zemlju, i starica se vratila. Gledala ih je. Zamolili su je za pomoć. Odbila ih je, ali je počela da pева, imenujući četiri strane sveta, govoreći posle svake »starost!« Onda je objasnila: »Pevam ovu pesmu zato da bi ubuduće sve ostarilo: ljudi, životinje, ptice, insekti, sve što raste. Pomenula sam četiri strane sveta, tako da bez obzira koliko daleko zemlja ode, uvek postoji starost.« Pljunula je u šake, i namazala svoje šake i pritisnula ih na dečake, prvo na starijeg, pa na mlađeg, i ponovo zapevala, pominjuci starost. Tako su ponovo bili mlađi, i poželela im je da nastave svojim putem.

U daljini su videli tračak dima kako izlazi iz zemlje. Mlađi se plašio, ali stariji nije, i kad su se približili pojavila se mala starica u crnom. Ona je bila Žena Pauk. To je bila njena kuća. »Unuci moji», rekla im je, »ovo nije mesto za ljudi sa zemlje.« Idemo po pomoć, objasnili su, »Suncu, našem ocu. Nas i naš narod muče monstrumi.« »Unuci moji, to je vrlo daklek put i suočiće se sa mnogim opasnostima. Bolje dodite dole i dozvolite da vam pomognem.«

Vrata njene kuće bila su mala, ali ona je izdahnula četiri puta, i narasla su dovoljno da oni mogu da prodru kroz njih. Onda je, sa svojom mrežom, učinila da Sunce side, i tako su proveli noć. »Nemamo mnogo toga za jelo«, rekla im je, postavivši četiri vrste jela od kukuruza u košare napravljene od belih školjki, tirkiza, abalonea i uglja. U posudu starijeg ispuštila je malo tirkiza; u posudu mlađeg malo bele školjke; kako su jeli, posude su se stalno ponovo punile, sve dok nisu natrinali tela i noge i rekli: »Odavde ćemo imati snage da nastavimo.« Onda je svakome dala po orlovo pero i upozorila ih: »Štagod radili, ne pokazujte ovo Suncu, vašem ocu. Ukrala sam ih od njega. Čuvajte ih skrivene, blizu srca.«

Na svom putu trebali su da predu još mnoge opasnosti; Trske Koje Seku, Repove Koje Bodu i Kamen Koji Se Sastavlja, koji bi se otvorio da u njega uđu ljudi, a onda se zatvorio i zgnječio ih.

Nakon svih ovih opasnosti, dečaci dodoše do reke gde se mnogo ljudi u vodi igralo obručima. Oni su bili Ljudi Vodene Bube, i videvši blizance, prestali su da se igraju, upitali ih gde idu, pustili ih da produ, ali onda zatvorili. Pera

dečaka počeše da pева. Mali Vetar i Veliki Let, koji su stigli da budu njihovi čuvari, šapnuše im: »Oduvajte ih.« Onda dunuše četiri putu i prodoše, na drugu stranu.

Stigli su do velike vode, tako velike da je ulazila u nebo i sjedinjavala se s njim. Na znajući kuda da idu, stajali su na svojim perima i mislili: »Znaćemo gde idemo kad stignemo tamo. Onda u daljini ugledaše Sunčevu kuću, na vodi i apak na nebnu. Mali Vetar i Veliki Let odleteše narped da izvide i vratiše se. »Kuću čuvali četiri velika medveda«, rekao, »četiri velike zmije, četiri velika vetrana i četiri groma. Ali ne plasiće se. U sebi imate moć da udete.«

Medvedi zarežaše i nakostrešiše se. Ali Mali Vetar i Veliki Let zapevaše pesme nad blizanicima i rekoše im da bace svoj dah na medvede; tako su i učinili i prošli; isto tako i sa velikim zmijama, gromovima vetrovima i. »Moj otac nije tu«, reče im devojka kad su stigli. »Kad se vrati kući ubiće vas.« Uvila ih je u oblake da ih sakrije — starijeg u crni, mlađeg u plavi — i preko praga ih odvela do njihovih soba, crne sobe i plave sobe. Onda je rekla majci za njih. Sunce je stigao. Pogledao je oko sebe i upitao: »Gde su ona dvojica koje sam video da dolaze u moju kuću?« »Uvek si mi govorio«, odgovori mu žena, »da si mi veran kako prolaziš sa istokom za zapad. Ova dvojica kažu da su tvoji sinovi.«

Sunce ne reče ništa, već poče da traži, spuštajući svaki oblak u kuću. (Kad god je želeo da neki iskoristi, razmotrao bi ga i stavio na nebo.) Našao je jednog dečaka, a zatim i drugog, čudeći se kako su dospeли u oblake. »Možda su oni Sveti Ljudi«, pomislio je. Isprobao ih da bi saznao.

Sunce je imao slugu po imenu *Onaj Koji Nosí Vodu*, koga je poslao da zagreje saunu, ali je njegova čerka, znajući šta će se dogoditi, iskopaluna unutra dve rupe i pokrila ih ravnim kamjenjem i prljavštinom, i rekla blizanicima za njih. Kada im je otac rekao da se skinu moralis u da ostave pera koja su ih štitila zajedno sa odecem, a sauna je bila zagrejana, izuzetno vredna, tako vredna da su jedva ušli. Ali devojčin savet ih je spasao.

Obukavši svoju odecu, ponovo su imali i pere, i dok su sledili oca ka sledećem iskušenju, čuli su glasiti iz grma: »Čakajte! Pozvao ih je četiri puta. Pogledali su i tamo je, sa povijenim ledima, bio crv. »Iskušaće vas«, reče im, »sa korpon otrovanoj jelom od kukuruza. Malo ga okrenite, samo pola je otrovano. Evo vam nešto da stavite u ustu za svaki slučaj.« I dade im malo svoje tečnosti.

Kada su preživeli taj relativno laki test, sledeći i poslednji se sastojao u tome da budu baceni na stubove četiri kardinalne boje, oivičene oštrim kremenim noževima. Ovde su ih sa-